

Sofia Murhem

Peter Håkansson:

**Ungdomsarbetslösheten – om övergångsregimer,
institutionell förändring och socialt kapital**

Doktorsavhandling, Lunds universitet,
Lund Studies in Economic History 55, 2010

Sofia Murhem, docent i ekonomisk
historia vid Uppsala universitet
sofia.murhem@ekhist.uu.se

Peter Håkansson har i sin doktorsavhandling tagit sig an ett angeläget ämne, nämligen den svenska ungdomsarbetslösheten. Håkansson utgår från att risken för arbetslöshet påverkas av kontakter och nätverk, och ställer sig frågorna om hur en ekonomisk modell kan förklara ungdomsarbetslöshet med utgångspunkt

i just dessa kontakter och nätverk, respektive hur situationen med en hög relativ ungdomsarbetslöshet har uppstått. Håkansson hävdar att olika övergångsregimer, vilka definieras som historiskt föränderliga och nationellt specifika samt bestämmer övergången mellan skola och arbetsliv, kan fungera olika effektivt.

Dessa frågeställningar operationaliserar Håkansson i två delundersökningar. Den första är baserad på urvalsundersökningarna World Values Survey och European Values Survey, som genomförs som enkätundersökningar. Materialet är hämtat från 1996, 1999 och 2006. Utifrån detta gör han en ekonometrisk modell med ålderskategorier, indelning för utbildning och föreningsaktivitet och finner att risken att bli arbetslös minskar med föreningsaktivitet. För gruppen 18–24-åringar finner han att effekten är större, men antalet ungdomar som ingår i studien är litet. För den andra delstudien använder sig Håkansson av Region Skånes folkhälsoenkät 2000, 2004 och 2008, och konstruerar dessutom ett tillitsindex. I studien jämförs de olika kommunerna och Håkansson finner dels att tillit i en kommun minskar risken för arbetslöshet, men att inga skillnader finns i det avseendet mellan åldersgrupperna, dels att föreningsaktivitet minskar risken att bli arbetslös och att effekten är större för ungdomar. Någon kontroll för skillnader i förutsättningar mellan kommunerna görs inte. Föreningsdeltagandet hos ungdomar har minskat under perioden.

Därefter följer ett kapitel med diskussion av övergångsregimer 1880-2010. Perioden 1880 till början av 1900-talet definierar Håkansson som heltidsarbetsregimen, under vilken barnarbetet från att ha varit en heltidsnorm successivt ersätts med maskiner och barnens skolgång i stället förlängs. Initialt under perioder skulle då socialt kapital varit viktigt för övergången till arbetslivet, då barnen skolades in på föräldrars eller släktingars arbetsplatser. Detta motsägs till viss del för svenska förhållanden i en studie av Karlsson och Stanfors, som Håkansson också anför, där relativt få av arbetarna i svensk tobaksindustri under slutet av 1800-talet hade följt i föräldrarnas spår. Den efterföljande regimen kallar Håkansson deltidarbetsregimen, och den motsvarar tidsmässigt mellankrigsperioden. Barns och ungdomars arbete var då huvudsakligen på deltid, och dessa deltidarbeten fungerade som inkörsportar och upparbetare av socialt kapital för ungdomar, även om arbetena i sig inte var ägnade att bli en framtida karriär. Efterkrigstidens övergångsregim karaktäriseras av att utbildningslinjen etableras (med Håkanssons terminologi), och socialt kapital fick en mindre roll när man väljer att inte skapa en modell med lärlingsutbildningar utan en yrkesskola. Denna utbildningslinje förstärktes under den regim som tar sin början i 1990-talet, och innebar att övergången till yrkeslivet gick via formell utbildning. Ett trendbrott uppstod i och med gymnasiereformen 2011, då lärlingsutbildningen återkom. Sedan följer ett avslutande, uppsummerande kapitel, där Håkansson också diskuterar motargument av olika karaktär och dignitet vad avser ungdomsarbetslöshet och socialt kapital. Slutligen slår Håkansson fast att han visat att socialt kapital i form av nätverk minskar sannolikheten att vara arbetslös genom att det sociala kapitalet sänker företagets riskpremie för anställning.

Det är en välskriven och intressant avhandling. Håkansson skriver flyhänt och är inte rädd för att renodla sina resonemang och argument. I sitt författarskap är han tesdrivande och det är tydligt att han brinner för sitt ämne. Det är dock i detta som avhandlingens svaghet ligger. Håkansson vill bevisa sin tes, men vad han i själva verket i bästa fall får fram är resultat som tyder på ett samband. I analysen finns det problem med såväl kausalitet, om Håkansson verkligen mäter det han säger sig mäta, som dataunderlaget.

I den första delstudien definieras socialt kapital som föreningsaktivitet. Respondenterna i enkätundersökningen har själva fått skatta huruvida de anser sig vara aktiva i en eller flera föreningar. I den andra studien används deltagande i studiecirkel eller föreningsmöte som mått på aktivitet. Att använda föreningsaktivitet inte bara som ett mått på socialt kapital, utan i det här fallet snarare ett mått på nätverk, är i sig inte helt invändningsfritt eftersom vi inte vet huruvida den uppgivna aktiviteten verkligen gett något nätverk. Det finns också några problem behäftade med detta sätt att mäta socialt kapital i relation till risken för arbetslöshet. Det rör sig dels om kausaliteten i resonemanget: om det är föreningsmedlemska-

pet som leder till arbete, eller om arbetet leder till föreningsaktivitet. I några fall kan man tänka sig det senare, till exempel anslutning till facklig organisation eller annan yrkesorganisation. Det rör sig dels om en ekonomisk fråga. En arbetslös har vanligen sämre ekonomi än en person i arbete, och föreningsmedlemskap och föreningsaktivitet förutsätter vanligen någon form av ekonomisk insats, en medlemsavgift och kanske en avgift till en studiecirkel. Detta är förmodligen utgifter man söker göra sig av med om man har dålig ekonomi till följd av arbetslöshet. Arbetslöshet skulle därför leda till föreningsinaktivitet. Eftersom vi talar om ungdomar kan det också vara så att det är föräldrarna som står för kostnaderna för föreningsaktiviteten. Det kan många gånger röra sig om stora belopp för en ungdom som till exempel utövar en dyrare idrott. Många gånger kan även föreningsmedlemskap vara direkt knutet till ekonomiska tillgångar, som medlemskap i en bostadsrättsförening till exempel. Även där har vi alltså en klassmässig eller ekonomisk aspekt på föreningsmedlemskap som gör att vi kan ifrågasätta om det verkligen mäter socialt kapital, eller om det snarare är ekonomiskt kapital.

Frågan är också om man verkligen kan slå fast detta kausala samband med den typ av dataunderlag som Håkansson använt. Paneldata hade varit att föredra eftersom vi då kunnat följa individer över tid och också kunnat kontrollera för flera faktorer. Den osäkerhet i resultaten som följer av individernas heterogenitet hade då kunnat elimineras.

Fördjupningar och problematiseringar lyser med sin frånvaro. Håkansson diskuterar inte vilka effekter olika övergångsregimer – trots att detta är ett centralt begrepp i hans avhandling – kan få på den uppmätta, statistiskt beräknade relativa arbetslösheten. Diskussionen om kausalitet vad gäller sociala nätverk och tillit, det vill säga om det är tillitsfulla människor som deltar i föreningslivet eller om föreningslivet skapar tillitsfulla människor, klaras av på några få rader. Förenklningarna fortsätter i boken. Ekonomisk teoribildning avfärdas under rubriken den neoklassiska läroboksmodellen, men inte kan väl någon hävda att det är denna i sanning läroboksmodell som är det enda nationalekonomiska teorin har att tillföra diskussionen? Vad gäller ledande forskare som till exempel Granovetter, där Håkansson hänvisar till dennes arbeten från 1970-talet, bortses helt från den vetenskapliga debatt som hans teorier medfört.

Avhandlingen hade vunnit på vidare bearbetning och nyansering. Som avhandlingen nu är skriven är den endimensionell och mer som ett inlägg i debatten än som en färdig vetenskaplig produkt. Om Håkansson nöjt sig med att peka på att hans resultat kan tyda på vikten av sociala nätverk för jobbsökande i stället för att hävda att han visat att socialt kapital i form av nätverk sänker risken för att bli arbetslös, hade avhandlingen framstått som trovärdigare. Med detta sagt kan vi emellertid inte bortse från att Håkansson lämnat ett intressant och viktigt bidrag till diskussionen om ungdomsarbetslösheten.